

Commercialisering van de wereld afgeremd, maar niet gestopt

De geïndustrialiseerde landen zijn vastbesloten hun ultraliberale ideologie aan de rest van de wereld op te leggen. Dat bleek nog eens tijdens de WTO-top in Doha, de hoofdstad van het Golfstaatje Qatar. De derde ministerconferentie van de WTO in Seattle werd een gigantische flop en was meteen de nieuwe start voor het verzet van de landen van het Zuiden tegen de imperiale macht van de rijke landen. De voorbije jaren hebben de ontwikkelingslanden op het vlak van hun ervaring en coherentie heel wat vooruitgang geboekt. Tijdens de WTO-top in Doha werd dat heel duidelijk: de WTO slaagde er weliswaar in een nieuw elan te geven aan de commercialisering van de wereld (goederen en mensen), maar het Zuiden zette wel een domper op de ambities van het Noorden. Aan de grondslagen van de WTO wordt echter niet getornd.

In Doha was de hele wereld ook getuige van het dubbele discours dat de Europese regeringen en de Europese Commissie er op na houden. De Europeanen houden humanistische redevoeringen over solidariteit waarmee ze het eigen geweten sussen en bepaalde regeringen in het Zuiden verleiden. Maar aan de onderhandelingstafel zijn al deze mooie principes ver zoek. Als het erop aan komt, staat de Europese Unie nooit aan de kant van de ontwikkelingslanden.

Oligarchie en besluitvorming

De ontwikkelingslanden hebben belangrijke inspanningen geleverd om de conferentie in Doha grondig voor te bereiden. Zij analyseerden de inzet ervan en formuleerden hun standpunten en alternatieven. Kortom zij bereidden zich voor op het democratisch debat, waarover Amerikanen en Europeanen hen constant de les spellen. De VS en Europa hebben echter alles in het werk gesteld opdat de conferentie van Doha volledig aan hun verwachtingen beantwoordde. Daarvoor zetten ze zelfs de interne regels van de WTO aan de kant. De standpunten van de ontwikkelingslanden werden systematisch miskend en zelfs genegeerd. Bij de organisatie van de werkzaamheden in Doha werd er een loopje genomen met de fundamentele regels van het democratisch debat. Alles verliep er volgens de bestaande krachtsverhoudingen. Dat werd pijnlijk geïllustreerd tijdens de bilaterale contacten tussen de rijke landen en de ontwikkelingslanden, waarbij beloften en dreigementen elkaar aflosten. De onderhandelingen werden in zeven verschillende groepen gevoerd, waardoor elk land over voldoende onderhandelaars in zijn delegatie moest beschikken om aan al deze besprekingen te kunnen deelnemen. Ondanks deze handicap hebben de landen van het Zuiden hun

stem kunnen laten horen. Ten opzichte van de top in Seattle is dat een heuse vooruitgang. In Seattle moesten de delegaties van de ontwikkelingslanden – die in de meerderheid waren – geduldig in de wandelgangen wachten totdat de geïndustrialiseerde landen onderling een akkoord hadden bereikt. Toen duidelijk werd dat de ontwikkelingslanden in staat waren de rijke landen tot toegevingen te dwingen, schakelde men opnieuw over tot een systeem van “informeel overleg”, een gangbare praktijk in Marrakesj en Seattle en in de dagelijkse werking van de WTO. Binnen de WTO heeft dat systeem trouwens een naam: de “green room”, genoemd naar de kleur van het bureau van WTO-directeur Mike Moore. In Doha was de “green room” vervangen door de “presidentiële suite nummer 11”, waar het Westerse kamp en zijn bondgenoten de meest onverzettelijke delegaties in aparte audiëntie ontvingen. Ook de dramatische onderhandelingen in de nacht van 13 op 14 november kregen hun beslag in deze “suite”. Slechts 20 landen (op 144 – China en Taiwan waren uitgenodigd tot de conferentie) hadden toegang tot de “presidentiële suite nr.11”. Sommige landen, die aan deze onderhandelingen wilden deelnemen, kregen de deur van suite nr. 11 op hun neus. Andere landen, die wel mochten deelnemen, waren slechts vertegenwoordigd door één minister, die zich niet kon laten bijstaan door zijn deskundigenstaf. De animatoren van deze onderhandelingen speelden handig in op de verarring die bestond over de voorliggende teksten. Om instemming te verkrijgen over de slottekst werd er een echte koehandel bedreven: men deed beloften over technische of directe financiële bijstand of men dreigde ermee deze bijstand in te trekken. Het spel werd zo hard mogelijk gespeeld en de meest onverzettelijken werden zwaar geïntimideerd en kregen het mes op de keel. Het secretariaat van de WTO was de rechtstreekse medeplichtige van deze onfrisse praktijken en schoot over de hele lijn tekort in zijn taak als dienstverlener voor alle WTO-lidstaten. Op het einde van deze nachtelijke onderhandelingen viel de coalitie van de landen van het Zuiden uiteen. De ACP-landen (Afrika, de Cariben, het gebied van de Stille Zuidzee) verkregen van de WTO immers de afwijking, die ze nodig hadden voor de toepassing van het Akkoord van Cotonou. Alleen India hield tot op het laatste moment het been stijf en slaagde er op het laatste nippertje in een akkoord af te dwingen, waardoor de start van de onderhandelingen over een aantal belangrijke materies gespreid zal worden.

DE VERKLARING VAN DOHA

Alles behalve ontwikkeling

Binnen de WTO bestaan er twee soorten onderhandelingen. De akkoorden van Marrakesj (1994) bakenden een aantal materies af, waarover er bijna permanent wordt onderhandeld: landbouw, diensten, intellectuele eigendomsrechten. Dat is de zogenaamde "geïncorporeerde agenda". De nieuwe onderhandelingsronde waarvan thans sprake is, handelt over andere materies. Tijdens een Amerikaans-Europese top in het voorjaar deden de betrokken regeringen een oproep om tot een nieuwe en ambitieuze onderhandelingsronde te komen. Ook de 15 lidstaten van de Europese Unie stuurden op een ambitieuze nieuwe 'round' aan. De ontwikkelingslanden ontvaardten dit voorstel erg vijandig, waarop onlangs 22 landen het voorstel formuleerden om deze nieuwe ronde om te dopen tot "agenda voor ontwikkeling". Er werd geen jota veranderd aan de ultraliberale voorstellen. En het programma dat in Doha werd goedgekeurd is ambitieus noch gericht op ontwikkeling.

De "geïncorporeerde agenda"

De "Verklaring van Doha" duidt alleen maar de oriëntatie aan die de nieuwe onderhandelingen moeten krijgen. Ondanks de eisen van de ontwikkelingslanden werd geen enkel van de bestaande akkoorden op de helling gezet.

Landbouw: voor een verpletterende meerderheid van de wereldbevolking – de kleine boeren – is dit een levensbelangrijk dossier. Op dit terrein wordt de schijnheiligheid van de Verenigde Staten en de Europese Unie zeer duidelijk zichtbaar. Samen subsidiëren zij jaarlijks – via diverse kanalen – hun landbouwers met 380 miljard dollar. Tegelijk verbieden ze de regeringen in de rest van de wereld hun landbouwproductie en export te steunen en hun binnenlandse markten te beschermen tegen deze oneerlijke concurrentie. In Doha hebben de kleine boeren absoluut niets verkregen. De Europese Unie nam zelfs het risico om de conferentie van Doha te laten mislukken om de Europese agro-industrie te beschermen met zijn hyperproductivistisch model waarvan we de gevolgen inmiddels kennen: dioxinecrisis, gekke koeienziekte, mond-en-klauwzeer en massale milieuvervuiling. De ontwikkelingslanden eisten een preferentieel tarief en een bijzonder hoofdstuk in het landbouwakkoord met specifieke maatregelen voor de kleine landbouwproductie. De Europese Unie stond vooraan in het

verzet tegen deze "Development Box". De ontwerptekst van de Verklaring van Doha maakte gewag van het voorstellen om "globale onderhandelingen" te beginnen "om de exportsubsidies te verminderen en geleidelijk op te heffen". De Europese Unie slaagde erin deze passage te vervangen door een nietszeggende en vrijblijvende formulering.

Diensten: de Verklaring van Doha bevestigt de oriëntatie en de doelstellingen van de lopende onderhandelingen. Overal ter wereld tonen de burgers zich erg ongerust en toch is er in de documenten van Doha geen spoor te bekennen van een betere bescherming van de openbare diensten tegen de privatiseringswoede. Er komen onderhandelingen over het leefmilieu, waarbij de milieudiensten onder vuur zullen komen te liggen.

Intellectuele eigendomsrechten (TRIPS): het "Akkoord over de Intellectuele Eigendomsrechten die betrekking hebben op de handel" - een verregaande vorm van eigen-

Foto: Tineke D'haese

domsrecht - staat haaks op een hele reeks fundamentele rechten: het recht op gezondheid en het recht van de volkeren op zelfbeschikking over hun natuurlijke rijkdommen. Die rechten zijn trouwens vastgelegd in talloze internationale conventies.

Wat het recht op gezondheid betreft, en het daaruit afgeleide recht op toegang tot generische geneesmiddelen, keurde de conferentie van Doha een aparte verklaring goed. Die was het gevolg van de niet aflatende inspanningen van de ontwikkelingslanden, die zich sterk verenigd voelden in deze strijd "op leven en dood" - de term is volledig terecht.

WTO

In februari 2000 verklaarde Europees Handelscommissaris, Pascal Lamy, voor het Europese parlement dat de octrooien geen enkele invloed hebben op de geneesmiddelenprijs. De Verklaring van Doha komt echter tot de tegengestelde conclusie. De tekst die in Doha werd goedgekeurd betekent een opmerkelijke politieke doorbraak, die echter geen enkele juridische vertaling krijgt, zoals de Amerikaanse delegatie opmerkte. De Verklaring van Doha erkent de problemen, die octrooien stellen op het vlak van de volksgezondheid en de strijd tegen epidemieën. De WTO-lidstaten drukten de wens uit dat de toepassing van het TRIPS niet in strijd zou zijn met het recht van de lidstaten om aangepaste maatregelen te treffen om de toegang tot generische middelen te verzekeren. Het moratorium van tien jaar voor het van kracht worden van het TRIPS in de minst ontwikkelde landen werd verlengd. Maar de WTO-conferentie weigerde een verdergaand engagement en nam dus geen bindende beslissingen. Het principe van het octrooirecht bleef onaangetaast. Over de import van generische geneesmiddelen komen er in Genève onderhandelingen, die voor eind 2002 moeten afgerond zijn.

In verband met het recht van de volkeren op zelfbeschikking over de eigen natuurlijke rijkdommen, de strijd tegen de biopiraterij en de octrooien op levende organismen geeft de Verklaring van Doha de opdracht aan de TRIPS-raad om na te gaan hoe de TRIPS-akkoorden zich verhouden tot de Conventie over de biodiversiteit, tot de bescherming van de traditionele kennis en andere belangrijke dossiers op dit terrein. Aan het TRIPS-akkoord verandert er evenwel niets.

De nieuwe onderhandelingsronde

Tijdens de onderhandelingen zullen volgende materies ter discussie staan :

- **De toegang tot de markt voor niet-landbouwproducten** : het gaat hier om douanerechten en tarieven voor industriële producten. De ontwikkelingslanden, in het bijzonder de Afrikaanse groep, hadden gevraagd geen nieuwe onderhandelingen te beginnen vooraleer er een ernstige studie zou zijn uitgevoerd over de gevolgen van de verlaging van de douanerechten en de tariefpieken voor de desindustrialisering in de landen van het Zuiden. Maar ze kregen nul op het rekest.

- **Het GATT 1994** (namelijk de akkoorden die voortvloeien uit het oude GATT tot 1994) : de onderhandelingen hebben hier betrekking op de uitvoering van bestaande afspraken, meer bepaald op het vlak van de subsidiëring (bijvoorbeeld van de visvangst) en op procedures en disciplines van regionale handelsakkoorden.

- **Het leefmilieu** : de onderhandelingen hebben betrekking op de relatie tussen de regels van de WTO en de internationale milieuakkoorden. Maar deze onderhandelingen zijn niet bindend voor de landen, die deze internationale akkoorden niet hebben ondertekend. Met andere woorden de Verenigde Staten kunnen hun zin blijven doen. Erger nog, de huidige formulering gaat er impliciet van uit dat de regels van de WTO primeren op alle andere regels van het internationaal recht en is in feite

een aansporing om internationale milieuakkoorden niet te ondertekenen. In de Verklaring van Doha staat voorts ook dat de onderhandelingen over het milieu betrekking moeten hebben op "het beperken of het uit de weg ruimen van tariefobstakels voor milieudiensten en -goederen". Daarmee wordt de weg vrijgemaakt voor de privatisering van de openbare diensten voor het milieu (water, energie, afvalverwerking...)

- **Uitvoering van bestaande akkoorden** : de onderhandelingen hebben betrekking op de uitvoeringsmodaliteiten van de bestaande akkoorden. Dat is een eis van nagenoeg alle ontwikkelingslanden, die hadden gehoopt dat deze onderhandelingen uiteindelijk zouden leiden tot een herziening van de bestaande akkoorden. Maar ook hier hebben ze bot gevangen. Er werd geen wezenlijke vooruitgang geboekt over de eerbiediging van de textielakkoorden door de rijke landen noch over hun willekeurig gebruik van anti-dumpingmaatregelen.

- **De hervorming van het mechanisme van geschillenregeling** : het gaat hier om de enige onderhandelingsronde over een bestaand akkoord en over de interne werking van de WTO. Zonder vooruit te willen lopen over de richting die deze onderhandelingen zullen uitgaan, kan men zich toch verheugen over de mogelijkheid, die zich hier aandient om een mechanisme te herzien, dat in het verleden op zeer veel kritiek is onthaald.

De draagwijdte van de nieuwe onderhandelingsronde is uitermate beperkt, zoveel is duidelijk. Het zou anders zijn geweest mochten de investeringen (een nieuwe start voor het multilateraal akkoord inzake investeringen), de concurrentie, de openbare markten en een versoepeling van de vrijhandel op de agenda hadden gestaan van deze onderhandelingen, die begin 2002 van start moeten gaan. Al deze materies vormden de kern van een nieuwe onderhandelingsronde, waarop de rijke landen zo uitdrukkelijk aanstuurden. De ontwikkelingslanden hebben herhaaldelijk en unaniem verklaard dat ze niet bereid waren deze grote sprong voorwaarts naar de vrije handel te nemen. De halsstarrigheid van India noopte de voorzitter van de WTO-conferentie tot de nodige voorzichtigheid : hij kondigde aan dat de onderhandelingen over al deze materies wellicht pas in 2003 een aanvang zullen nemen.

Doha heeft nog maar eens duidelijk geïllustreerd dat de WTO-regels en de interne werking van de Wereldhandelsorganisatie zeer nadelig blijven voor de ontwikkelingslanden en dat deze landen de verdediging van hun belangen ter harte nemen. Voortaan zal alles in Genève gebeuren, waar een lange en harde strijd zal worden uitgevochten opdat de wereldhandel ten dienste zou staan van de volkeren en niet omgekeerd de volkeren ten dienste van de wereldhandel.

Raoul Marc Jennar

(*) Raoul Marc Jennar is onderzoeker bij Oxfam-Solidariteit en de Unité de Recherche, de Formation et d'Information sur la Globalisation (URFIG) in Parijs.